

9

---

*Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroî a
primi două numere unul după altul.*

JIDOVUL LEȘESC

PARTEA III

(Sfârșit)

II

Mathis, Ana, Christian.

Ana, *(se pleacă și sărută pe Mathis).* -- Buna sara, tată, dormi bine. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mathis, *sărulînd'o.* — Buna sara copilă! *(Cătră Christian care ședea lângă Ana).* — Aice are să-mi fie mai bine. Atîta vin, atîtea strigăte și cîntece îmi ameteșc capul.... Am să dorm mai bine.

Christian. — Da, odae e recoroasă. Noapte bună....
Somn dulce.

Mathis, *stringîndu-le mina.* — Asemenea și vouă copiilor!
(Ana și Cristian ies.)

III.

Mathis, singur.

Mathis, *ascultă pe urmă se duce și încue ușa cu zăvorul.* In sfârșit îs mîntuit . . . Toate merg bine... Jandarmul e prins. Acuma mă culc pe amîndouă urechile. *(Șede și se desbracă).* Dacă s'ar întîmplă ceva în contra socrului mareșalului, îndată totul, va fi innădușit. *(Cască și ascultă cîntecele de jos).* Trebuie să știu cum să trăești în lume.... la joc îți trebuiesc cărți bune în mîna.... Ei! cărțile bune fac tot.... cu cărți bune nu ai nici o dată întîmplări rele.. *(Se ridică de pe jilt și merge spre pat.* In acêst mînut ușa hanului se deschide toți ies în uliță cîntînd, *Mathis ridică perdeaua și privește).* Iată-i de acuma nu mai voesc nemic... He! he! he! știu că vor face gropi în omăt până vor

ajunge acasă. Al dracului lucru și vinul... un păhar de vin și toate îți par frumoase. [*Cintecela se îndepărtează Mathis deschide ferestrele trage stolurile și merge către pal*). Da, merge bine! (*Ia garafă și bea*). Merge tare bine! (*Pune garafa pe masă, intră în alcov și trage perdelele, stinge luminarea.*) Poți se te lauzi Mathis și-ai împlinit bine trebile. (*Cască și se culcă*). Nime n'are se te audă, dacă vei visă... Nime... Visuri.. Nebuni.. (*liniște*).

IV.

Mathis. *adormit în alcov. După aceea Tribunalul. Președintele, Procurorul, Judecătorii, Jandarmii, Publicul.* (*Fundul scenei se schimbă pe încetul. Lumina mai întâiu slabă crește din ce în ce, lucrurile încep a se vedea bine. Sînt într'un tribunal. O boltă întunecată și înaltă, bănci în felii de jumătate de cerc pline de privitori: două ferești; trei judecători cu toce și mantii negre șed pe scaunele lor, la dreapta grefierul, procurorul la stînga. O ușă la o parte. Innaintea judecătorilor o masă pe care stă o manta verde împodobită cu blană și o iarmurcă. Președintele sună. Mathis în zdrențe, istovit, vine pe ușa din fund încunjurat de jandarmi. Pe față-i se cunosc suferințele temniței. Merge și șede; trei jandarmi îi stau la spate. Toată scena se petrece în un felii de penumbră vorbele și vuetele sînt șoșote. Cu cît lucrul se hotărește cu atîta corbele sînt mai lămurite. Visul adormitului se face mai lămurit. După semnul președintelui, grefierul cetește actul de acuzație și spusele marturilor. Se aud din ce în ce mai bine cuvintele „Noaptea de 24 Decembrie” „Baruch Koweski... hangiul Mathis.... O șărlălănie diavolească... încunjurîndu-se cu cînstea norodului, nedescoperit timp de 15 ani... Vremea dreptății... O întimplare neașteptată... Frații Hierthes.. din nou liniște, La sfîrșitul ceterii scena e luminată mai tare).*

Președintele. Invinovățitule ai auzit spunerile marturilor, ce ai de respuns?

Mathis. Marturi! Oamenii cari n'au văzut nemic.. oameni cari șed la două trei poște de locul unde s'a întîmplat crima... noaptea... iearna... Aceștia-s, marturi?

Președintele. Răspunde liniștit; schimele, furia nu-ți sînt folositoare. Iești șiret.

Mathis. Nu, D-le președinte, sînt om neiscusit.

Președintele. Ai știut să alegi vremea... ai știut să alungi presupunerile... ai îndepărtat ori ce dovadă materială... Iești o ființă îngrozitoare!

Mathis. Fiind-că nu se găsește nemic în contra mea de

de aceea sînt îngrozitori. Aşa dar toţi oamenii cinstiţi sînt îngrozitori, fiind că nu se găseşte nemic în contra lor ?

Preşedintele. Glasul norodului te învinovăţeşte.

Mathis. Ascultaţi, D-lor judecători, cînd cine-va înaintea-ză, cînd se ridică mai pre sus de alţii, cînd îşi cîştigă cinste şi bogăţie, miî de oameni îl zavistuesc. Aceasta o ştiţi, e un lucru ce se întîmplă în fie care zi. Ei bine, pentru nenorocirea mea, miî de zavistnici, de vre-o cincî-spre-zece ani, aû văzut că trebile mele merg bine, şi ieată pentru ce toţi mă învinovăţesc ; ar vroi să mă vadă căzînd, ar vroi să mă vadă pierind. Dar oare oamenii dreپتی, plini de bun simţ trebuie să asculte nişte zavistnici ? N'ar trebui oare să-i dedepsească ?

Preşedintele. Vorbeşti bine; de multă vreme ai învăţat în tine această cuvîntare. Dar noi avem ochii pătruzători, vedem ce se petrece în D-ta. Cum se face că auzi sunet de clopoţel ?

Mathis. Nu aud sunet de clopoţel. *Afară vuet de clopoţel.*

Preşedintele. Minţeşti ! Chiar acuma, auzi sunetul... spune-ne pentru ce ?

Mathis. Nu e nemic... singele îmi vîjîe în urechi.

Preşedintele Dacă nu ne mărturiseşti pricina vuetului vom chiemă tîlmaciî de visuri.

Mathis. E drept că aud acest vuet.

Preşedintele. Grefier, scrie că aude vuetul.

Mathis, cu viociune. Da.. inse îl aud în vis.

Preşedintele. Scrie că-l aude în vis.

Mathis. E slobod orî căruî om cinstit să viseze.

Un privitoriu, încet cătră vecinul său. E drept visurile ne vin fără voea noastră.

Un altul, ieară-şi. Toată lumea visază.

Mathis. *intorcîndu-se cătră public.* Ascultaţi, nu vă temeţi pentru mine... Acestea toate nu-s de cît un vis... Dacă n'ar fi vis apoi aceşti judecători ar purtă peruce, ca în vremile vechi de cînd sînt mai bine de o sută de ani ! S'a mai văzut vre-o dată oameni aşă de nebuni, cari să se zăbovească cu vuetul unui clopoţel ce se aude în vis ? Ar trebui de dedepsit şi pe cînele ce ar hămăi visînd ! Ieată decî judecători ? Ieată decî oameni care pentru nişte gîndiri deşerte, voesc să spînzure pe semenii lor !.. (*Scoate un hohot de ris.*)

Preşedintele, cu ton aspru. Tăcere, învinovăţitule, tăcere ; te apropiî de judecata veşnică, şi îndrăzneşti să rîzi... îndrăzneşti să înfrunzezi privirea lui D-zeu !.. (*Inturnîndu-se cătră judecători*) D-lor judecători, vuetul acesta de clopot vine din o amintire... Amintirile formează vieată omului ; auzim glasul celor

pe cari i-am iubit, multă vreme după ce au murit. Învinovăți-l aude acest vuet, fiind că are în suflet o amintire pe care • ascunde. Calul leahului avea clopoșel!...

Mathis. Nu e drept... N'am amintiri.

Președintele. Tac!

Mathis, cu ciudă. Un om nu poate fi osândit pe presupunerî. Trebuesc dovezi. Nu aud vuet de clopoșel!

Președintele. Grefierii, scrie că învinovățitul se contrazice; înaintea mărturisea... acuma tăgădueste.

Mathis, înfuriindu-se. Nu... nu aud nemic!... (*vuetul de clopoșel se aude*). Sîngele îmi vuese în urechi... (*vuetul se reînnoește*). Chiem pe Christian, ginerele meu. (*Cu glas tare și uitându-se în toate părțile*). Pentru ce Christian nu e aici? (*tăcere Judecătorii se privesc. Șoșot între ascultători, vuetul de clopoșel se îndepărtează*).

Președintele, cu ton măreț. Invinovățitule, stăruiești încă în tăgăduiri?

Mathis, cu tărie. Da, am prea mult sînge, și atîta tot! Nu e nemic în contra mea. E cea mai mare nedreptate a ținea un om nevinovat în închisoare. Sufăr pe nedreptul.

Președintele. Stăruiești!... Bine! Noi, Rudiger, baron de Mersbach, mare prevost al Măriei sale împăratul în Alzația de jos, împreună cu consilierii și judecătorii noștri, Dl. Luis de Falkenștein și Feininger, doctor în drept;—Luînd în samă că acest lucru se trăgănează de vr'o cinci-spre-zece ani, că e cu neputință de a-l limpezi cu mijloacele obișnuite;—Luînd în samă, paza, șiriclicul și îndrăzneala învinovățitului;—mai luînd în samă moartea martorilor cari ne-ar putea lumina în această împrejurare grea, de care atîrnă cinstea tribunalului nostru;—Bine înțeles că crima neputînd rămănea nepedepsită, și că nevinovatul nu poate cădea în locul vinovatului;—Luînd în samă că această înțimplare trebuie să slujască ca pildă în viitorii, pentru a înfrîna zgărcenia și pofta celor ce se cred mintuiți prin un șir de ani;—Din aceste pricinî, poroncim să se asculte talmaciul de visurî.—Husari, aduceți talmaciul!

Mathis, (cu glas grozav). Nu vroesc. . . nu... Visurile nu dovedesc nemic!

Președintele, (cu glas hotărît). Aduceți talmaciul.

Mathis, bătînd în masă. E grozav... e în contra dreptăței!

Președintele. Dacă iești nevinovat pentru ce te temi de talmaciul? Pentru că-ți vede gîndul? Fii mai bine liniștit, căci alt-feliu dovedești că ești vinovat.

Mathis. Să vie avocatul Linder din Saverna; nu cruț ba-ni pentru asemenea lucru. Sînt liniștit ca un om care n'are a-și

împuță nemic.. Nu mă tem de nemic, dar visurile sînt visuri... (*strigînd*). Pentru ce Christian nu e aici! Cîntea mea e și a lui.. să-l chieame... Iel e un om cinstit! (*ieșindu-și din fire*). Christian te-am făcut bogat vin de mă apără!... (*Tăcere. Scena se cam întunecă. Mathis, în alcov suspină și se mișcă. Totul se întunecă. După cât-va timp, tribunalul se arată din nou, întâi în întunec, pe urmă se luminează de odată: Mathis a adormit din nou adînc*).

V.

Cei de mai înainte și Tălmaciul.

Președintele, (*cătră tălmaciū*). Șezi.

Tălmaciul. D-le președinte și D-lor judecători, vrointă D-voastre mă silește să vin, fără de aceasta nu m'ași apropiea.

Mathis. Nu se poate crede în nebuniile tălmacilor, ici înșală lumea ca să cîștige banî... Acestea sînt boscării.... Pe acesta l'am văzut la văru-meu Both, în Ribeaupillé.

Președintele. (*cătră tălmaciū*), Poți să-l adormi?

Tălmaciul *privind pe Mathis.* Pot. Dar aveți ceva re-mășiți de la ucis?

Președintele, [*arătînd lucrurile pe masă*].—Ieată boneta și mantaua.

Tălmaciū.—Îmbrăcați pe învinovățit cu mantaua.

Mathis, (*scoțînd un strigăt înspăimîntătoriu*).—Nu vreu.

Președintele. Ieu poroncesc.

Mathis, *zbătîndu-se.* Nicî odată!... nicî odată....

Președintele. Se vede că iești vinovat?

Mathis. Christian!... Oare unde e Christian? Să spue iel, dacă nu sînt om cinstit!

Un privitoriu, (*încet*). E grozav!

Mathis, (*cătră jăndarmii care îl îmbracă cu mantaua*). O-moriți-mă îndată!

Președintele. Nenorocitul! Împotrivirea te dă pe față.

Mathis. Nu mă tem.. (*tremură cu mantaua, încet, vorbind cătră sine*). Mathis de dormi iești pierdut!... (*șede în picioare cui ochii ațintiți înainte, și ca lovit de spaimă*).

O femeec din popor, (*ridicîndu-se*). Vrau să ies... lasați-mă să ies.

Husariul. Liniște! (*Fcmeia șede, liniște mare*)

Tălmaciul. (*cu ochii ațintiți asupra lui Mathis*). Dormi.

Mathis. [*c'un glas înnădușit*]. Nu... nu... nu vreu... nu vr...

Tălmaciul, Ieu vreu!

Mathis. *gîfîind* Scoate-mî aceasta, scoate...

Tălmaciul, *cătră președinte.* Doarme, ce trebuie să întreb?

Președintele. Ce a făcut în noaptea de 24 Decemvrie, sînt acum cinci-spre-zece ani.

Talmaciul. Ești în noaptea de 24 decemvrie 1808?

Mathis, incet. Da.

Talmaciul. Ce ceas e?

Mathis. Unsprezece și jumătate.

Talmaciul, Vroesc să vorbești.

Mathis. Oamenii ies din crișmă. Ecaterina și Ana s'au dus să se culce. Kasper întră... îmi spune că focul în cuptorii de oale e aprins. Îi zic, bine.. mergi și te culcă voi merge acolo. Iel se duce... rămîn singur cu leahul care se încălzește la foc. Afară totul e în adormire. Nu se aude nimic de cît din cînd în cînd clopotul calului în șură, omătul e de două palme. [Liniște].

Talmaciul. Ce gîndești?

Mathis. Gîndesc că-mi trebuie bani.... că de nu voi avea trei mii de franci în ziua de 31, hanul se vinde... gîndesc că afară nu e nime, că e noapte și că leahul va merge singur pe drumul mare.

Talmaciul. Iești hotărît să-l ucizi?

Mathis, (după un minut de tăcere) Omul acesta e tare... are umeri zdrăveni... de sigur că se va apăra, dacă cineva ar sări asupra-i. (*Mathis se mișcă*).

Talmaciul. Ce ai?

Mathis, incet. Mă privește... Are ochii cenuși (*cu glas adinc, pare că vorbindu-și lui însu-și*). Trebuie să-l omor!..

Talmaciul. Iești hotărît?

Mathis. Da..., îl voi omori!... încerc... încerc...

Talmaciul. Vorbește!

Mathis. Cu toate acestea trebuie să văd... ies... e întunec... ninge neincetat... nu-mi vor vedea urmele pe omăt. (*Ridică mîna și pare că cată cera*).

Talmaciul, Ce faci?

Mathis. Pipăesc în sanie... dacă are pistoale... (*Judecătorii se uită unul la altu', mișcare între ascultători*). N'are nimic.. Îl voi omori... lea! -- (*Ascultă*). În sat nu se aude nimic.. Copilul Anei Weber plînge... O capră behăește în staul, leahul îmblă prin casă.

Talmaciul. Ce faci, întrî?

Mathis. Da. Leahul a pus șese franci pe masă, îi înna-poesc bani... Iel se uită la mine. (*tăcere*).

Mathis. Intreabă cît e până la Mutzig?... patru poște mic... îi doresc drum bun... îmi răspunde: „D-zeu să te bine-cuvinteze!“ (*tăcere* . Ho! Ho! (*Fața lui Mathis se schimbă*).

Tălmaciul. Ce e?

Mathis. *încet.* Chimeriul! (Tare și cu glas aspru) Iese a ieși! (In această vreme Mathis face câțeva pași, cu spatele îndoite, pare că urmărește prada. Tălmaciul ridică degetul pentru a face semn judecătorilor să iea sama.— Mathis închide mina): Bărdița!.. unde e bărdița! Ah! aice, după ușă.—Ce frig, omătul cade.., nici o stea.... curaj, Mathis vei avea chimeriul... curaj. (tăcere).

Tălmaciul. Leahul pleacă.... îl urmărești?

Mathis. Da.

Tălmaciul. Unde iești?

Mathis. Afară din sat... în câmp... Ce frig! (tremură).

Tălmaciul. Ai luat'o de-a curmezișul?

Mathis. Da... Da... (Intinzînd mina). Iată podul cel mai re... și colo în vale, pîrăul... Cum latră cîni la stîna lui Daniil., cum latră!... Și cît e de roșie fierăria lui Fincik!.. (Încet vorbind cătră sine). A omori un om... a omori un om. Mathis tu nu vei face așa lucru; Nu, D-zeu nu vroește! (începe a umbla cu spatele îndoite). Ești nebun! Ascultă vei fi bogat.. Femeea și copilul tău nu vor mai avea lipsă de nemic... Leahul a venit, atîta mai reu... Nu trebuia să vie! Vei plăti tot și nu vei mai avea datorii... (strigînd înădusit). Nu mai este D-zeu, trebuie să-lucid!.. Ieacă podul... podul!.. (tăcere se apropie și ascultă) Nime pe drum, nime. [C'un aer înfricoșat]. Ce tăcere? (își șterge fruntea cu mina). Ți-e cald Mathis inima-ți bate... din pricina că ai alergat... Unul bate la Wechem... și luna începe a se ivi. Poate că leahul a trecut. Cu atîta mai bine... (Ascultînd). Clopoșelul... Da!.. (Se tupilează de odată și șede nemîșcat. Tăcere. Toate privirile sînt îndreptate spre dinsul, încet) Vei fi bogat. vei fi bogat! (Vuetul clopoșelului se aude. O femeie tină ră își acopere fața cu pestelca, ceilalți întoarnă capul. De o dată Mathis se repede și scoate un felii de geamăt, dînd o lovitură puternică pe masă) Ah! Ah, te-am prins jidane!.. (se pleacă înaintea și lovește cu turbare).

O femeie. Ah! Doamne! (cade zdrobită).

Președintele (cu glas tremurătoriu) Scoateți acea femeie. (o scot).

Mathis, (îndreptîndu-se]. De acuma nu-i mai trebuie nemic. (Se pleacă și se uită pe urmă mai dă o lovitură) Nu se mai mișcă... s'a sfîrșit! (Se ridică scoțînd un suspin, și întoarce ochii împrejurul lui). Calul a plecat cu saniea. (Ascultînd) Cine-va... (Se întoarnă înfricoșat trea să fugă). Nu... e vîntul în copaci... (Plecîndu-se). Degrabă.... Degrabă chimiriul!.. îl am... ha! (face schime pare că-și ar legă chimeriul). E plin de aur..... e tot

plin! Grăbește-te Mathis.. Grăbește-te! (Se pleacă și pare ca iea trupul pe umere, și începe a se învîrți înprejurul mesei, cu spațele îndoite cu pași grei, ca un om ce se îndoae sub sarcină).

Tălmaciul. Unde mergi?

Mathis. (oprindu-se) La cuptoriul de oale.

Tălmaciul. Ai ajuns?

Mathis. Da! (Făcînd schime pare-că ar aruncă sarcina la pămînt). Dar greu mai ieră!... [Se resuflă greu, pe urmă se pleacă și pare că iea din nou trupul. Cu glas răgușit) Mergi în foc jidane! mergi!... (Se pare că îl împinge cu un par din toate puterile. De o dată scoate un țipet de groază și cade cu capul între minți. Incel). Ce ochi!... Doamne! Ce ochi. (Tăcere îndelungată. Ridicînd capul). Mathis iești nebun!... Uită-te... nu mai sînt de cît oasele... Și oasele ard... Acuma, chimeriul... Pune aurul în buzunare... Așă... Nime nu va ști nemic... Nu vor găsi dovezi.

Tălmaciul. (cătră președinte). Ce să-l mai întreb?

Președintele. Ajunge. (cătră grefier). Ai scris?

Grefierul. Da!

Președintele. Trezește-l să vadă singur.

Tălmaciul. Vroesc să te trezești! (Mathis se deșteaptă, pare ametit).

Mathis. Unde sînt? (se uită). Ah! ce s'a întîmplat?

Grefierul. Ieată cele ce ai spus... cetește.

Mathis. (după ce a cetit cîteva rînduri). Nenorocitul! Am spus tot!.. sînt pierdut!..

Președintele. (cătră judecători.) Ați auzit.... s'a osîndit singur.

Mathis (rupînd mantaua). Cer dreptate, minciuni, sînteți niște înșelători!.. Christian... voesc să vie ginerele meu Christian.

Președintele. Jandarmi, făceți-l să tacă. (Jandarmii încunjură pe Mathis.)

Mathis. (zbătîndu-se.) E o crimă în contra dreptăței, mi să rîpește singurul martur ce am... Il chiem pentru D-zeu! (cu glas sfășietoriu). Christian... voesc să-ți omoare pe tatăl femeiei tale... Ajutoriu! (Se zbate ca un zmintit).

Președintele. (cu mahniciune.) Învinovățitule mă silești să-ți spun lucruri pe cari ași fi vroit să le ascund. Christian Bême aflînd de ce iești învinovățit s'a omorît!.. (Mathis rămîne uimit cu ochii țintîți asupra președintelui. Tăcere adincă. Judecătorii se sfătuiesc incet. După cîtăva vreme președintele se ridică).

Președintele (cu glas incet) Fiînd-că în noaptea de 24 Decemvrie, între miezul nopței și unul, Hans Mathis a săvîrșit, asupra lui Baruch Kowescki, nelegiuirea că l'a ucis și aceasta

fiind cu precauțare, de a-l prădă în vreme de noapte cu mina armată, noi îl condamnăm se fie spânzurat de gît, până ce va muri. (*Inturnîndu-se cătră un portariu*). Aduceți Calăul. (*Mare mișcare între ascultători. Ușariul deschide ușa de la dreapta; un om mic îmbrăcat în roș, cu fața bugedă, cu ochii strălucitori se arată pe prag. Liniște mare. Președintele arată cu mina spre Mathis. Vuet strașnic de clopoșel, Mathis pune minele la cap și se poticnește. Totul se face nevăzută! Se arată odăea primariului. E zioa mare, soarele străbate printre crăpăturile persienelor și razele se lungesc ca niște linii pe podele. Perdelele alcovului se clatină, Garafa cade de pe masa de noapte și se strică. Tot în această vreme se aude înaintea hanului o muzică veselă, cîntînd cîntecul lui Lauterbach, întovarășit de o mulțime de glasuri. Aceștia sînt flăcăii, cari cîntă miresei. Oamenii aleargă pe uliță. O fereastă se deschide, muzica încetează. Hohote de ris. Glasuri numeroase*) Ieat'o... Ieat'o.. E Ana! (*Muzica și cîntecele încep, mulți intră în han. Vuet mare jos, Pași repezi, se aude cine-vape scări, Bat la ușa lui Mathis*)

Ecatherina. (*de afare strigînd*) Mathis! scoală-te. E zioa mare. Toți oaspeții sînt jos. (*tăcere, lovesc mai tare*).

Christian. D-le Mathis! D-le Mathis (*tăcere*) Da doarme! (*Se sue și alții pe scări, lovesc din nou în usă.*)

Walter Hei! Mathis. Aide. A început nunta... hop.. hop.. (*liniște*) E ciudat, nu răspunde.

Ecatherina, cu glas îngrijit. Mathis! Mathis! (*Se aud șoșote, vorbă, pe urmă Cristian zice cu glas tare.*) Nu, e de prisos, lăsați-mă. (*Și de o dată ușa zguduită tare se deschide; Christian vine în mare ținută.*)

Christian. (*pe prag*).. D-le Mathis!., (*zărește fărâmișurile garafei pe podele, merge cătră alcov, dă perdelele într'o parte și dă un țipăt.*)

Ecatherina. (*aleargă spărietă*) Ce ieste? ce ieste? Christian ce e?

Christian. (*întorcîndu-se răpede*) Nu-te uita, Doamnă. (*o ie în brate și o scoate pe usă, strigînd răgușit*) Doctorul Frantz Doctorul!

Ecatherina, (*zbătîndu-se*) Lăsa-mă să văd.. Christian vreau să văd.

Christian. Nu! (*Strigînd pe scară, cătră cei de jos.*) Nu lăsați pe Ana să vie. Doamne! Doamne! (*În aceasta vreme Walter, Heinrich, și alții intră în odăe se grămădesc împrejurul alcovului. Heinrich deschide fereștile și ridică persienele.*)

Walter, (*privind pe Mathis*) Toată fața îi e vînată! (*Toți*

sînt incremențiți, Doctorul Franț intră gîfuind. Se dau într'o parte lăsîndu-î loc.)

Doctorul. (repede) L'a lovit damlăua, (scoțînd din buzunariu lanțeta) Ține-î mîna D-le Walter... De-ar veni sînge ; (Muzicanții intră urmați de mulțime de oameni îmbrăcați cu de serbătoare, șoptesc între dînșii și merg în virful degetelor, apoi o femeie tînără cu un copil în brațe se arată pe prag și se oprește plină de mîerare, vîzînd atîta lume; copilul suflă înlro trîmbiță).

Walter. Nu vine sînge ?

Doctorul. Nu. (Înturnîndu-se cu mînie). Să tacă copilul.

Femea cea tînără. Tacî. Ludwig. Adă ! (vrea să-î iea trîmbița. Copilul se împotrîvește și începe a plînge).

Doctorul. (cu întristare). S'a sfîrșit. Dl. primariu a murit: vinul cel alb l'a omorît.

Walter. Sărmanul Mathis. (Se razimă de pat cu fața între mîni și plînge. Se aud în sala de desubt strigătele sfășietoare ale Anei și ale Caterinei.)

Heinrich. (privînd pe Mathis). Ce nenorocire ! Un om așa de treabă !

Altul (cătră vecinul său). Cea mai frumoasă moarte... Nu suferî !

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sofia Nădejde,

Traducere din *Erckmann Chatrian (Le Juif polonais)*.

Estragem din volumul de poezii ce prietenul nostru Mille publică acum. cîte-va bucăți de versuri. Pe lîngă poeziile pur literare, volumul conține în special poeziile sociale. Până la ieșirea volumului ce-i sub presă, credem că facem plăcere cetitorilor publicînd cîte-va din iele.

Un poem.....

Să am talent puternic și geniul poetic
In loc haina cea veche s'o cos petic cu petic,
In loc a mea gîndire s'o tîrîu pe pămînt,
In loc să mă cule veșnic cu această prostituță
Ce azi sărută unul, pe altul mîni sărută
Și-al cărei pat slujește cîntărei drept mormînt.

In loc să-mi tîrîu vieața prin aste lupănare,
Cu-aripa urieasă m'ași duce'n lumea mare,
M'ași pierde'n Nesfîrșitul acestui Univers
Și-acolò privind mersul lumeștilor sisteme,
Pe-aceste urieșe și nesfîrșite teme
Cîntare-ași al naturei, al lunei veșnic mers.

Și-acestui mic grăunte ce-î zic și lumea noastră,
Mai mic de cît steluța din bolta cea albastră
I-ași spune o poveste de moarte și de traiu,
Și soareluî gigantic i-ași spune la ureche
A morței și-a recirei poveste-atît de veche
Și-a lui nemicnicie i-ași spune astui craiu!...

Apoi rîzind sarcastic de luptele-omenirei
Ași povestî sfîrmarea și închegarea firei.
In jurul unui soare de ghieață și-acum mort,
Ași arătă pămîntul făcîndu-și a lui roată
Purtînd pe-a lui spinare pe omenirea moartă...
Cum leșul unei nave talazurile port.....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și veșnica schimbare din firea nesfîrșită
Ași zugrăvi-o lunei cu-o mîină iscusită ;
Acea-și tragedie jucată ne'ncetat :
Sfîrmare, închegare, vieața și-apoi moarte
Și'n urmă re'ncepută mereu aceia-și parte :
Piesă admirată ce lumile-au jucat!...

M'ași pierde printr'o lume de urieși bălauri,
De Mastodonți și mîndri și mari Ihtiosauri,
Zburînd pe-aripa vr'unui gigant Pterodactil
Și-ași asistă la lupta gigantică, meschină
Ce a purtat cu firea a omului juvină
Iel-al fatalității nemernic, slab copil.

Și ași cîntă amorul acestor lighioane,
Măreț, sublim, gigantic, selbatec ; la cucoane
Le-ași spune cum iubit'aui strămoșii D-lor,
Le-ași arătă prin codri maimuțele ușoare
Făcînd mereu la versuri, curtînd pe domnișoare
Îlipsiți de ochi de sticlă lipsiți de fracul lor.

Ași duce'n astă lume a noastre goale forme,
Le-ași arătă amorul lipsit de uniforme,
Maimuța alegîndu-și pe scumpul maimuțoiu
Cu ochii plini de fulgeri, cu urieșe spete
Ca'n luptă să învingă pe cele alte cete
Și-apoi să-și facă dorul, sfîrșind crudul războiu !..

Nu sînt acolo case spre-a obștei desfrînare
În care pentru aur ie trupul de vînzare
În care se corumpe femei și bărbat
Și care din pruncie pe frunte-ți lasă încă
Pecetea desfrînării și neagră și adîncă
Ce nimene n'a șters'o, ce vremea n'a spălat !

Le-ași arăta natura și fără frunzi de vie
Rîzîndu-mî de această scîrboasă rușinie
Ce învălește totul ce'n lîme ie mai sfînt ;
Și'n loc s'aspir putoarea alcovurilor cari
Sînt una cu acele ce sînt prin lupănare
Ași rumpe manta falsă acestui falș pămînt.

Ași spune și prezentul, trecutul, viitoriul
Și iar acelea-și faze schimbînd din nou decorul :
Robie, bătălie, victorie și moarte
Eterna undulare din nesfîrșitul vieței
Pruncie, bărbăție și greul bătrîneței
Mișcîndu-se în cercul ce-i zic fatalitate.

Dar geniul poetic nu-l are a mea frunte ;
Nu sînt de cît movilă în loc să fiu un munte
Și-altora le vine această datorie
Pe mine mă atrage în luptele din lume
Lumeasca datorie și al dreptăței nume
Cîntarea biruinței sau cîntecul robiei.

În uraganul veșnic ce suflă'n omenire
Grăunte de țerină mă duc fără de știre
Acolo unde vîntul își poart'ai lui copii
Și suflul bătăliei de trece pe-a mea strună
Iea cîntă sub suflarea'i cîntarea ce răsună,
Cum sună glasul morței, flămîndeî sărăcii

UNUI VITEAZ.

Parasiți ai poeziei ce pe-o liră fără sunet,
Insultați eroi și jertfe și-al dreptății sacru tunet,
Voi-ce-odată, luați în brațe, de o stearpă inspirație
Ați zvirilit fără rușine al desprețului scuipat
Pe obrazul fără pată unui om viteaz și mare
Voi nemernici ce-o dată pe Osman ați insultat.

Voi și tu Mirciană liră, ce-ați cântat măcelăria
Și în lanțul slugăriei atrnat ați poezia
Salutînd învingătorii, sau pe vodă salutînd,
Ce? Salivă nu mai are gura voastră? De ce oare
Nu resonă sus și groznic a valeților cîntare,
Nu mai e, un om, o țară, un drapel de insultat.

Un Osman nu se ridică ca o umbră'n răzbunare
În burnuzul lui ce zboară sub a vîntului suflare?
Nu zăriți o față neagră, un erou cu paloș rece,
Pe-a lui cal, copil de fugă printre sfînși și piramide?
Și chemînd pe Zeul luptei și Coranul ce-î suride
Nu-ați văzut voi pe Arabi, pe felahul care trece?

Și de ce vi-î mută lira, voi fantome de cîntare?
Vrednic nu-î viteazul zilei de-a piticilor scuipare,
Cel ce luptă pentru țară, pentru'n gînd, pentru Coran,
Cel ce'n ura lui adîncă și măreață și sublimă
Vrea să moară ca eroul sau să moară ca victimă
Nu va scos din letargia unui somn stupid și van?

Ieu ce-am zis D-zeirei, remas bun și cale bună,
Ieu ce-am rupt cu astă lume cu povestea iei nebună
Și în rîndul rezvrătirei gol de mituri am venit,
Cînd văd oameni ce-s în stare o idee să susțină
Cînd se lupt spre-a țerei bine, cînd cu armele în mînă
Vor mai bine moartea rece, de cît traiul înjosit.

Intr'un veac ce-și are idol punga plină și'njosirea
Unde totul se concentrează în cuvîntul umilirea
Despoierea, mișelicia și desprețul pentru mic
Îmi plec fruntea înaintea celor care fără teamă
Își ridică fruntea la ceriuri — fie-o frunte de aramă
Și mă'nchin și cînt eroul fie chiar din inamic!...

Cînd războiul se conduce de Mamonii jidanatică,
Cum îmi place mie zborul unor mari și bravi fanatici,
Ce își apără pămîntul gol de aur, plini de ură
Cum îmi place să văd încă lancea lor ce zboară'n aer,
Cum mor dinșii fără teamă, fără plîns, fără vaier
Contrastînd meschina frică, cu deschisa lor bravură.

O Arabi! Nu-s ca tine ura ta nu mă inspiră
Mi-am dat viața altor scopuri, altor lupte a mea liră
Dar sînt veșnic cu învinșii și cu oamenii viteji
Și de-aceea a mea strună, uitînd lupta intestină
Azi îți pune flori de lauri pe-a ta frunte și înșină
Dorul morții pentru-aceia ce sînt hoți, ce sînt Engleji.

Mergi în luptă printre gloanțe, mori sub sinxii și piramide,
Mori viteje, mori cu arma, văzînd cerul că-ți suride
Și aruncă tu selbatec în obrazul astei lumi
Ce și-a pus pe frunte lustrul propășirii prefăcute
Viața ta, a ta onoare, trupul țerei schilodite
Și argintul ieii l'aruncă în al mării albe spumă.

Iear voi spectre-ale cîntărei întonați cîntări din harpă
Imitați cîntul monedei, insultați a lui eșarpă
Și-ardicați în lumea 'ntreagă steagul banului mișel.
Sub scuipatul înjosirii pe a istoriei aramă
Astă frunte vitejască vă va cere veșnic samă;
Veți muri insecte-a zilei pe-cînd veșnic fi-va iel.

Ie un hoț a zis odată ce-i cu pungele umflate,
Ca și Cain purtînd prin lume a hoțielor păcate,
Ie un hoț viteazul zilei și săracul luptătorii
Ie un hoț—ie adevărul: ie un hoț—aveți dreptate
Dar iel fură de pe frunte firma lumei cultivate
Voi în schimb luați libertatea, punga bietului popor.

Paris. 1882 August 30.

Const. Mille.

Spartacus.

Bellum servile.

Atlet cu mușchi de criță din vremile bătrâne
Ieroū al rezvrătirei, voinic între voinici
Spartacus las gîndirea să meargă în spre tine,
Spartacus tu eroul-eroilor antici

Murit'ai ca viteji cu sabia în mină
Stăpînii tăi în lanțuri nu te-au putut ținea
Frumoasa libertate, a lumelor stăpînă
In scurta ta vieață a fost iubita ta !

Cum arătat'ai lumei că iese libertatea,
Cum robii sînt în stare să lupte ca eroi,
Cum palmuit'ai groznic, sublim anticitatea,
Spartacus-omul plebei-pe oamenii de soiū !...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zădarnic în spre tine a Romei legioane
Porneaū să te înnece în sîngele-ți fierbinte
Căci tu duceaī în contra urdiilor dușmane
Stindardul libertăței și-a tale jurăminte ;

Iele-și duceaū robiea, rușinea, înjosirea,
Tu gloria, dorința de moarte sau de traiū ;
Iele-și duceaū stindardul cu vorba : umilirea ;
Tu, steagul roș de astă-zi al foamei jalnic graiū !

De-aceea l'al tău nume smerit plec a mea frunte
Cu toți ai mei tovariși din vremile de azi...
Cum stîncele din vale salută 'nnaltul munte
Te salutăm Spartacus-străbunule viteaz !

Const. Mille.

Un Poet.

(*Dl. Al. A. Macedonschy*)

Horatius a zis că poeților multe li se îngăduie și se vede că poetul despre care vorbim azi, a luat în serios pe autoriul satirelor și odelor. În adevăr, vedem în D-l Macedonschy petrecându-se lucrurile cele mai ciudate: Om, nu fără talent se crede geniū și apucat de mania prigonirilor, pe care prietenul nostru D-r Russell a descris'o așa de bine (1), îl vedem necăjit de o inchipuită lume, de-o droae întreagă de dușmani, care de care mai învrăjbit contra D-sale. Poetul se îndreaptă atunci cătră D-zeu (deși în alte poezii se fălește ca e atheu) și blastămă pe toți dușmanii săi inchipuiți, cari nici nu-l lasă să bea o cafea, să meargă la preumblare, să între într'o berărie, să calce mai în lăuntru sau mai în afară. Singura lui mîngiere ieste la D-l Ureche, care singur îl învălește în manta și sub egida diurnelor și poetul drept recunoștință catră ast al doilea Mecenas îi strigă:

„*Ureche lasă să te 'njure, aū voace faptele ce faci!*“ ... Atîta prigonire pe capul unui om! Desigur numai posteritatea îl va cunoaște; tot ce dînsul are pentru moment, tot ce îi îndulcește amarul ieste activitatea cheltuită în *societatea de admirație mutuală* a „Literaturului“. În adevăr ar fi curioasă statistica odelor și poeziilor dedicate D-lui Macedonschy de cătră toți poezandrii romîni și streini. Și să nu credeți că-i glumă: un oare care poet de a șeptea mîna din Belgia — D-l Nizet dedică poeziile sale (vorbă să fie — căci numai poezie nu pot fi elucubrațiile D-lui Nizet) nici mai mult nici mai puțin decît „*au grand poète roumain M. Macedonschy*“. Într'o notă D-l Macedonschy se arată așa de măgulit de astă dedicație că o pune mai pe sus decît toate pre-

1) Vezi „Un studiu Psihiatric“ 1880. Tip. Buciumului.

miile academice. (Mița dacă nu ajunge la carne zice că pute). În paranteză putem spune ca D-l Nizet ieste și iel un poet neînțeles, care lucrează pentru viitoriū. D'apoi celelalte dedicații și laude reciproce!.. Un mijloc de-a intra în coloanele Literatorului, cred, că ieste de-a-ți dedica versurile tale *marelui* poet al Romăniei, D-lui Al. A. Macedonschy. Alt-feliū nu se poate explica cum între poezii și versuri cîte odată bune ca ale D-lui Scrob și ale D-lor Macedonschy și Zamfirescu, vedem stupidități de calibrul acesteia.

Sufă un vînt puternic
Un dulce — ecoū urma
Ecoū indiscifrabl
Ce el se precurma
Cu'n **Ma**

Dar vîntul bătînd încă
Ca element ostil?
Putui atunci pricepe
In șuerul subtil?
Un **til**

Tîrziū în agitatea'i
Cînd vîntul se 'ncorda
O scumpă suvenire
Ecoul său îmi dă
Cu'n **da**.

Ați cetit'o; vă plîng dar trebuia. Am căutat care e pricina dragostei D-lui C. N. Vasilescu autoriul, pentru monosilabe și nu am putut găsi decît una singură. D-sa e și veterinariū și e cu puțință ca contactul cu bolnavii ce-î caută zilnic să-i fi dat și ast amor ciudat.

Înțelegem pe D-l Vasilescu, dar nu și pe D-l Macedonschy care a publicat astfeliū de năzdrăvăniū.

Altă istorie. D-l Trutzescu — rodnic ca Eva în versuri, face marturia foarte onorabilă de altfeliū, că:

„Astăzi tot plîngînd într'una
Dorul nesfîrșit
Dorul mi-a strivit simțirea
Și am înebunit.“

Lucruri de acestea, se întîmplă, căci boalele sînt pe oameni și D-l Trutzescu spuind singur ce-l doare, nu putem zice decît: „*Sărmanul băeat.*“ Cetitoriul, bun la inimă, va zice și iel cu noi tot astfel, avînd deplină convingere că versurile de mai sus sînt foarte nimerite pentru albumul unei case de zmintiți, în care bolnavii scriu unele din gîndirile lor. Nimene înse nu va înțelege cum iele se află în „Literatoriul“ — afară de acei ce au cetit revista bucureșteană în care poetul bolnav — dedică o bucată de versuri. „*Pe Amara-dia*“ tot marelui poet Macedonschy.

Dar să ne întoarcem la D-l Macedonschy spre a-i studia boala, care cum am zis se poate reduce la mânia persecuțiilor și a măririlor.

În cel din urmă No. al „Literatorului“, poetul își dă pe față paroxismul boalei. Dînsul povestește în notele poeziei. „*Viața de apoi* — (I-ea fază)“ cum a scris „*Noaptea de Noemvrie*“ și începe printr'un vers ridicol:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Că ieū mi-am dat suflarea cunoașteți foarte bine.

Dar nimene nu știe de-atunci ce-a dat din mine.“

Trebue să mărturisim că mulți nu ar fi măguliți de astă știință.

În astă poezie D-sa rumpe lănci contra D-lui Eminescu și Alexandri căci sînt:

. . . . Un cîrd de falși poeți.

Și pentru ce vă rog! Numai pentru pricina că cel întăiū a crezut de cuviință a nu vedea în D-sa un poet mare; iar cel al doilea fiind că a luat singur de la Academie 10.000 fr; pe cînd pentru „adevăratul poet“ nu a gîndit decît milostivul logofăt al cultelor D-l Ureche. Nu susținem pe D-l Alexandri, dar nu ieră îngăduit d-lui Macedonschy, a numi poet falș pe cine-va pentru o pricină de bani și gheșeft.

Ast-fel poetul schimbă pe D-l Eminescu în ciupercă alături de Prodănescu, iar pe D-l Stăncescu nici mai mult nici mai puțin decît într'un *măgariū*, fiind că a-

cest domn ține în comitetul teatral „locul D-lui Macedonschy“ și al altora desigur al D-lor Vasilescu, Trutzescu, Moscu, etc. . .

Apoi D-sa pune între poeții adevărați pe D-nii Grandea, Stoenescu și pe toți ceilalți membri ai *societății admirațiunii mutuale* a „Literaturului“.

Deasupra tuturor plutește geniul D-lui Macedonschy care luptă cu prezentul, cu falșii poeți, cu *bulgarul Eminescu* și cu toți ceilalți care nu au recunoscut geniul D-sale.

Poetul, în mania sa de bolnav, uită modestia și fără multă bătae de cap alcătuește comitetul teatral în care „*nu se uită și pe sine.*“

Noi credem că aste apucături *bolnave*, nu pot decît duce la pieire literatura noastră atît de săracă și în care autoriul „*Vieței de apoi*“ vra să introducă pe toți aceia ce i-au admirat geniul și cîntat lyra.

De sigur că D-nii de la „Literaturul“ vor vedea în studiul nostru cu totul nepărtinitoriu un dușman nou care vra să le doboare fetișul. Noi îi sfătuim să iea în serios zisele noastre, căci ie jalnic a vedea oameni ce ar putea produce ceva bun, duși de vîntul ambiției și al admirației ridicole a propriului lor talent. Bonzii cad în extaz privindu-și buricul, pentru ce ar face și D-lor tot așa, căzînd în astă stare, dinnaintea unui geniū închipuit ?

Emil.

Ghieață Fierbinte.

Mulți dintre cetitori vor crede că avem de gînd să glumim și că sub cuvintele ghieață fierbinte voim să înțelegem pe cine mai știe ce poet mare al tuturor Romînilor; dar se vor înșelă, căci departe sînt de noi asemenea apucături. Voim să vorbim cu tot dinadinsul

de ghieață fierbinte fără nici o umbră de figură retorică. Lămuriri în privința acestui lucru de necrezut și care ar fi putut fi dat că pildă de două cuvinte lipite împreună, deși în adevăr nici odată nu se întâlnește în natură asemenea asociație, luăm din „*Die Neue Welt*” care iese în Leiptzig. Iată în scurt cum a reușit după D-l R. L, *Thomas Carnelley* să facă ghieață fierbinte de 156 de grade. Se știe că pentru ca un gaz să se prefacă în licid nu iese cerută numai apăsare, ci și un anumit grad de temperatură. La unele temperaturi gazul nu s'ar face licid, chiar dacă l'am apăsat ori cât de mult. Gradul de căldură de la care în jos se întâmplă amintita prefacere se cheamă *temperatura critică* a gazului în chestie. Ceva asemănătoriu iese la topirea corpiilor și anume, pentru ca un corp solid să se topească se cere ca apăsarea să nu se coboare mai jos de o cîtine neschimbătoare pentru fie care corp, dacă toate împrejurările rămîn acelea-și. După cercetările lui *Thomas Carnelley* publicate, după spusa lui R. L. dela „*Die Neue Welt*“, în tomul al 40-lea din „*Chemikal News*“, pag. 130, *apăsarea critică* iese $\frac{1}{165}$ dintr'o atmosferă pentru ghieață; adică că ghieața, dacă va fi supusă la o apăsare mai mică de cît a o sută șesezecea parte din a atmosferei, nu se va mai putea topi, de am înfierbînta-o cît de mult. În asemenea caz ghieața se evaporază cu încetul.

Prin urmare putem înfierbînta ghieață până la 156 de grade, adică până la o temperatură mult mai mare decît a fierberii, fără să o vedem topindu-se și tot astfel putem face să se solidifice apă înfierbîntată așa de strașnic.

Cu toate că faptul dovedit de *Carnelley* se pare adevărată minune și chiar poveste curată; totuși, luînd în samă însușirile ghieței și legile cunoscute, vedem că minunea nu prea iese așa de mare. În adevăr se știe că ghieața pentru a se topi fără să-și schimbe temperatura, adică rămînînd tot la zero grade, are nevoie de a ab-

sorbî atîta căldură cîtă se cere pentru a încălzi aceea-și cîtîme de apă până la 79 de grade. Această însușire a ghieței se învederează, dacă luăm un chilogram de ghieață la zero grade și o amestecăm cu un chilogram de apă fierbinte de 79 de grade; căci atunci în loc să căpătăm două chilograme de apă la 39 grade și jumătate, vom avea apă la zero grade. Așa dar ghieața a absorbit pentru a se topi numai, fără nici o ridicare de temperatură, atîta căldură cîtă trebuie pentru a ridica aceeași cîtîme de apă de la zero grade la 79.

Acuma dacă s'a aflat că ghieața nu se poate topi sub o apăsare mai mică de cît $\frac{1}{165}$ dintr'o atmosferă; negreșit că nu ne poate prinde mierarea aflînd că această ghieață poate fi înfierbîntată foarte tare fără să se topească.

Să vedem acuma până la cite grade ar trebui să înfierbîntăm ghieața pentru a o face să absoarbă căldura ce de obicei absoarbe, cînd se topește sub apăsarea atmosferică.

Se știe că ghieața se încălzește aproape de două ori mai iute de cît apa lîcidă, prin urmare căldura în stare de a rîdică apă lîcidă de la zero la 79, ar putea rîdică ghieața, dacă nu s'ar putea topi, până pe la 156 de grade și atunci ghieața tot n'ar fi absorbit de cît atîta căldură cîtă absorbe cînd se topește. Dl. R. L scoate de aici o încheere foarte curioasă anume, că ghieața înfierbîntată pînă la 156 de grade, dacă am supune-o la apăsarea atmosferică s'ar topi îndată și că apa ce s'ar face dintr'însa ar fi rece și anume de zero grade, căci toată căldura care a putut rîdică ghieața la 156 de grade ar fi trebuitoare, pentru a ținea apa lîcidă la zero grade. Nu se știe dacă Carnelley a făcut și această cercare, cel puțin în „Chemikal News“ n'a publicat-o încă pînă la data articolului din „Die Neue Welt“ de la 26 Mart 1881.

Apucături Caraghioaze.

Mulți au naivitatea de a crede că s'a mîntuit cu drepturile de nobleță, cu pretențiile nefundate, într'un cuvînt cu acel cîrd de absurdități de care iese plin trecutul. Dar, din nefericire, amăgirea li iese mare! Cite urme n'au ramas și încă tocmai acolo unde te aștepti mai puțin! De cîte ori nu ni se pare că sîntem încă în veacul de mijloc, în fața unor împrejurări cari numai atunci ierau obișnuite!

Nu credem fără folos a ne ocupa puțin de aceste urme; căci după cum geologii ajutîndu-se de fosile ajung să statornicească vrîsta păturilor pămîntești, precum și însemnătatea vieții animale și vegetale din deosebite timpuri, de asemenea și noi, urmînd aceeași cale vom avea un mijloc sigur ca să putem măsura starea și gradul de propășire în care se află unele minți așa numite *înalte*. Să amintim cîte-va din aceste fosile intelectuale și morale.

Ieste știut de ori cine că în veacul de mijloc, ba chiar și în timpurile mai nouă, un nobil credea ca o înjosire nepomenită a se măsura în duel cu un *ne-nobil* chiar și cînd *ne-nobilul* ar fi fost destul de înaintat ca să simțască o ocară și să nu vroască a o primi chiar punîndu-și viața în primejdie! Acest obicei s'a pierdut încetul cu încetul sub forma lui de la început, dar sub altă formă trăește încă. ba putem chiar zice că iese în florea vîrstei! Veți judecă din cele următoare dacă avem sau nu dreptate susținînd aceasta.

Așa d. ex. te apuci și critici pe un mare om de știință. Îi arăți că a făcut o mare..... greșală; te aștepti la un răspuns strașnic, la niște dovezi, cari dacă nu vor fi în stare să șteargă greșala săvîrșită, dar cel puțin vor proba că avem a face cu un om nu tocmai .... slab! Dar zădarnică așteptare! Nu se *catadicsește* marele om(?) să răspundă! Dacă ai urechi mai fine, a-

uzi că pe ici colea a ieșit la iveală câte-va vorbe de „*mare valoare*”, product al adîncelor cunoștinți cu cari ieste înzestrat „*ilustrul savant*” ! Iată acele vorbe „*sacramentale*”, acele „*axiome*” aplaudate de colegi și *declamate* cu îngîmfare chiar și de *cotei*: „*Cum să mă pun la discuție cu un bacalaureat, ieș care sînt doctor ? N'am cui respunde ! Nu mă lasă demnitatea !*” Nu-i un *nobil* care nu vroeste să se lupte cu un *nenobil* ? Tocmai, tot acela-și lucru ieste și cu atîta mai fără temei cu cît ieste vorba despre lupta științifică, despre o luptă frumoasă și liberă din care nime nu poate fi alungat de cît prin puterea dovezilor ! Acelui om de știință care nu se apără pentru o greșală ce i se impută, nu i se cade acest titlu ! Ieste rușine ca știința să aibă asemenea apostoli ! Dar n'aveți grijă că știința nu vă primește ! Dar ce s'ascunde sub această îngîmfare pretențioasă ? După cum nobiliu nu primeau lupta cu nenobiliu de frică să nu cumva să se vadă că ierau de multe ori mai slabi, așa și preținșii *oameni de știință*, se feresc de a da la lumină slăbăciunea lor ! Nu se pun la luptă cu bacalaureații, pentru că să tem să nu cadă cu o rușine cu atît mai mare, cu cît au și pretenții mai mari ! Ș'apoi să nu credeți că acești bolnavi de *boala titlurilor*, sînt modești cu acei cari le sînt superiori prin *titluri adevărate*, adecă prin cercetări și descoperiri însemnate ! Nu, din contra sînt foarte . . . . îndrăzneți ! Iei știu una și bună, cred aceea ce-le au spus profesorii lor, fără să gîndească că să poate să fie și altfeliu ! Dacă cineva are alte idei, dacă vre un adevărat om de știință le restoarnă credințele prin dovezi netăgăduite, prin cercetări cari au cerut ani de muncă, iei printr'o trăsătură de condei cred că au nemicit totul ! Numai ce-i auzi : „*Nebuniu ! ipo'eze gratuite ! Botanistu puțin serioși !* Și cui se aplică acestea și de cine ? Lui *Darwin*, lui *Haeckel*, lui *Lamarck*, lui *Huxley* etc. de niște *Vai de ieii ! !*.. Nu de mult am auzit pe un *coteiu* lătrînd la gloria lui *Darwin* și sculîndu-se în două la-

be asupra ieii! O! sărmane coteiū cît de departe iești de a-ți cunoaște *micșurimea* și cît de reu îți înțelegi interesele! In loc de a te gîndi să *romanizezi* Parisul prin șederea-ți prelungită, mai bine te-ai pune să înțelegi ceea ce a făcut *Darwin*! Iată dar cum ieste astă nouă *boerime* științifică! Lasați, vă rugăm, *ilustrilor savanți* lăsați ceva din îngimfare și rîdicați mînușa ce vi s'a aruncat de atîtea ori! Nu vă place *Darwin*? Noi îl susținem! Dovediți că ideile lui sînt visuri, după cum ziceți aceasta în treacăt fără nici o dovadă, lucru ce nu vă aduce multă cinste! Dar greu vă veți lăsa de acest obiceiū foarte îndemînatec. Ce mai ușor respuns la o critică de cît *n'am cu cine mă pune!* Dar cum remîne cu greșelele dovedite, cum remîne că te a prins cu furături proaste și nerușinate, cum remîne că nu știi a traduce măcar? *N'am cu cine mă pune!* Ai auzit pe cineva zicînd așa și teai învățat a zice tot asemenea fără să te gîndești, dacă se potrivește ori ba. Ieste obiceiū de a zice cînd nu te poți apăra, „că nu bagî în samă!“ Păcat că n'ai știut istoria momitoiului, care vîzînd pe stăpînul său că alege hîrtii, pe unele scriind cîte ceva, iar pe altele rupîndu-le, a crezut să facă și iel asemenea, a mînjit parte din iele cu cerneală, iar parte le-a rupt, crezînd că ceea ce a făcut nu se deosebește întru nimic de ceea ce făcuse stăpînul său. Așa și D-ta (ne adresăm la un plagiatoriū în general, luîndu-l ca tip; puteți concură ori cari din *marea turmă*, ca să căpătați această *cinste!*) ai crezut că vei putea acoperi greșeli vrednice de un *papua*, furături nepomenite, printr'o singură frază zisă de altul în altă împrejurare poate cu dreptul: *n'am cu cine mă pune!* Până și Dl. acel acel cu bătaia tîlhărească a zis că nu răspunde, căci *n'are cu cine se pune!* Țineți-vă risul.

Prinzi pe un scriitor cu renume, pe un poet vestit, îl prinzi cu furături; lucru vădit! *Boerimea* nu răspunde! Dar vroeste să te muște pe furiș! Te numește *flecariū*. A fi! Dar cel ce fură, rimează cu *flecariū*;

Descoperere pe un profesor că nu vine cu lunile și cu săptămânile pe la clas, dar nime nu bagă în samă ca să-ți răspundă, pe furiș înse auzi: „*Ce să te pui, așa să leagă de toți!* In tot locul tot boerie, tot *necatadicsire* de a se măsură cu niște oameni fără titluri! Ei boerilor, geaba vă ascundeți după diplome, căci noi vă declărăm de neputincioși, de căutători de pretexte, îndată ce nu veți răspunde, dovedind că nu ieste drept ceea ce vi se îpută!

Ș'apoi și diplomele ce sînt de multe ori? Te duci în Franția, te pui bine pe lîngă vre un profesor, îl lingusești, sau chiar șezi la gazdă la dînsul, plătindu-i de sigur foarte bine; șezi 8 sau 9 ani pe acolo, faci o teză ajutat de *sfaturile* profesorului și cînd vii în țară strigi de la graniță, că în anii cîți ai stat în Paris, toate descoperirile științifice le-ai făcut singur, cu toate că din invidie n'ai fost publicat în nici o revistă! Sau te duci la *Dijon*, unde un prieten făcîndu-și milă te scoate cu multă trudă măcar *licențiat*. Sau dacă se întimplă de înveți ceva te mărginești a copiea până și gesturile și portul profesorului, învățînd un nomenclator de fapte, fără să poți scoate ceva din ieie, așa în eît, cînd auzi ceva în astă privință spuî mai mult de cît copilării! Hei ilustrilor! Ceea ce ne-ați adus din Franția și din Germania nu ieste ceea ce face gloria științifică a acestor țeri. Ne-ați adus știință oficială, pretențiunile pedante, cu un cuvînt mai mult vechituri; dar din știința nouă, din cea plină de viață, nu ne-ați adus nimic, căci nici n'aveți idee de dînsa. Așa dar încă o dată vă mai rugăm, lăsați aceste pretenții de boerie și mai ascultați ce mai zice și piticii, ori cît de urieși ați fi; Nu vă faceți a nu auzi, căci v'am spus ce felii socotim noi ast-feliu de *nazuri!* Mintuind rog pe *filosofii* cei prea *afoși* să nu creadă că fac parte din vre o coalițiune care îi persecută prin *Bomba*, etc. cu atît mai mult că de *Nuvela fantazi* nu m'am ocupat.

Andra.

Supunerea Femeilor.

(Prescurtare din *Stuart Mill.*)

(urmare)

Dacă vroim egalitatea femeii în familie, cu atîta mai mult vroim să fie egală în trebile din afară, să poată fi în toate slujbele în cari sînt bărbații; căci dacă până acuma nu se dă femeilor acest drept, pîci-
na e că bărbații vroesc a le ținea mai cu siguranță su-
puse; n'au înțeles încă că vremea a sosit să trăească
cu egali. N'ar putea nime tăgădui că e nedrept a
îndepărta jumătate din omenire de la cea mai mare
parte din slujbele cu cari ar putea trăi și de la toa-
te funcțiile înalte: a hotărî că femeile din naștere
chiar sînt nevrednice de a împlini acele slujbe de la
cari bărbații cei mai proști nu sînt izgoniți. În cele
două veacuri din urmă îndepărtau pe femei de la slujbe nu
sub cuvîntul că nu sînt capabile, ci că nu e folositoriu so-
cietății. adică bărbaților. Astăzi sînt mai șireți și
tot de-auna cînd asupresc pe cineva zic că fac aceasta
pentru fericirea asupritului. Așa bărbații pretind că
dînd femeilor drepturi le-ar face nefericite, și fiind că
le doresc fericirea de aceea nu le dau. Nu e de ajuns
dacă zic că femeile în mijloci sînt mai puțin intelligen-
te de cît bărbații, sau că mai puține femei de cît băr-
bații sînt în stare a împlini slujbele la cari se cere in-
teligența cea mai înaltă; ci trebuie să pretindă că
nici o femeie nu e în stare a împlini acele funcții și că
femeile cele mai inteligente sînt mai pe jos de cît băr-
bații cu inteligență mijlocie. Dar dacă toate slujbele
vor fi puse la concurs, atunci nu e nici o frică că ar a-
junge la iele femei necapabile. Poate s'ar întîmpla să fie
mai puține în slujbe de cît bărbații. Cel mai înverșu-
nat în contra femeilor nu va putea tăgădui că mulțime
de femei au fost în stare de a se rîdica cu inteligența
și cu faptele tot așa de sus ca și bărbații.

Femeile ar trebui să aibă voce la alegeri, căci ar

fi o oligarhie, dacă s'ar cere ca toți alegătorii să aibă aceleași calități ca și candidatul. Legea crede pe femeie capabilă de a-și alege bărbatul ce are să o stăpînească toată viața, cu ce drept decî o îndepărtează de la alegerile publice. De ar fi ca toate femeile să fie măritate, de ar fi ca toate să fie roabe, au încă drept mai mult ca să fie alegătoare, căci se știe la ce apăsare se pot aștepta robii, cînd legile sînt făcute de stăpîni.

Cînd observăm cu cîtă îndărătnicie se lucrează pentru a innăduși în femei orî ce tendință de abatere de la obiceiurile zilnice, ne mierăm cum de s'au găsit ici colea femei cu spiritul mai liber. Un exemplu cum că femeile ar putea îndeplini orî ce funcții publice ieste, că reginele ca Elisabeta, orî Victoria n'aũ fost mai re-le de cît regii. Aice, reu voitorii zic, că aceasta vine de acolo, fiind că în timpul regilor, domnesc femeile și în timpul reginelor bărbații. Lucru cu desevărsire fals, căci un rege molatec se lasă a fi condus tot atît de mult de favoriți cît de favorite. Cu drept, se zice că femeea cunoaște mai degrabă caracterul; și prin urmare își poate alege oameni potriviți pentru slujbele ce au de împlinit. Această calitate înse i-ar sluji nu numai ca regină, dar și ca ministru, și apoi chiar ca orî și ce funcționariu nu i-ar strică de va putea deosebi bine caracterele.

Dacă surorile regilor sînt capabile de a face același lucru ca frații lor, atunci de ce n'ar fi capabile surorile miniștrilor, directorilor de stabilimente publice, prefectilor, etc...?

Educațiunea femeii până azi a fost cu totul artificială și în potriva naturii ei, nime nu poate tăgădui că dacă s'ar fi lăsat femeii o educațiune slobodă, iea nu s'ar deosebi așa de mult de bărbat. Dacă observăm femeea așa cum ieste, vedem că are mare talent pentru lucrurile practice. Se zice că femeea are o pătrundere mare și repede a lucrurilor ce i se înfătoșază. Această pătrundere o ajută a adună cu ghibăcie lucrurile ei i

se înfătoșază. Dacă se întâmplă ca femeile să știe tot așa de bine ca și bărbații rezultatele științei, fie prin cetire ori prin instruirea lor proprie (zic anume din întâmplare fiind că acele femei cari sînt capabile de lucruri mari sînt acelea ce s'au instruit singure) sînt mai bine înarmate de cît bărbații și pot reuși în lucrări practice. Mulți bărbați cari au căpătat multă învățătură nu sînt în stare să înțeleagă un lucru ce li se înfătoșază și adesa nu văd ceea ce este, dar văd ceea ce-s deprinși să vadă. Cu aceeași educație și cu aceeași facultăți, femeia vede și înțelege de multe ori mai bine de cît un bărbat, lucrurile ce-i stau înaintea.

Descoperirea principiilor generale se datorește mai cu samă studiilor teoretice; punerea în lucrare a acestora atîrnă de la întrebuițarea practică; și femeile așa cum sînt azi, au mare îndemînare la aceasta.

Se zice că femeile inteligente sînt mai iuți în hotărîre asupra unui lucru, de cît bărbații; calitate destul de folositoare, eăci de multe ori reușita unui lucru atîrnă de la o hotărîre ghibace și repede. S'ar zice poate că nervozitatea cea mare a femeilor le face a nu fi potrivite de cît pentru viața casnică, pentru că sînt schimbătoare și nepotrivite pentru o lucrare stăruitoare. Aceste cusururi vin din pricină că au prea multă putere nervoasă, și iele n'ar mai avea ființă îndată ce aceasta ar fi întrebuițată în lucruri mai superioare. O parte din nervozitate e și din pricina încurajărei ce i s'a dat, dovadă atacurile de nervi și leșinele care s'au împutînat de cînd au eșit de la modă. O constituție nervoasă capătă mai cu samă femeile crescute departe de ori ce grijă și lucrare mai serioasă. cum sînt acele din clasele înalte; dar acele cari muncesc zilnic, sigur că nu peste măsură, sînt tot așa de puțin nervoase ca și bărbații. Se întâmplă naturi bolnăvicioase atît între femei cît și între bărbați, dar după cum acestor din urmă nu li se face nici o deosebire de ceilalți, tot asemenea nu trebuie să se facă nici

femeilor. Nervozitatea e de multe ori stricătoare, dar cîte odată face minuni, oamenii nervoși în unele momente de ațîtare fac lucruri de cari ar fi fost incapabili altă dată. Aceasta e pricină, că de multe ori femei slabe au făcut sacrificii și lucruri de necrezut. Francezii, Italianii sînt mai nervoși de cît Englezii și cu toate acestea oamenii lor de știință, legislatorii, magistrații n'au fost mai pe jos de ai Englezilor. Același lucru se potrivește și pentru femei.

Să zice că spiritul femeii e mai schimbătoriu, că nu poate a se ațînti multă vreme asupra aceluiași lucru că mai degrabă poate sări de la un lucru la altul. Aceasta se poate explica pentru ce n'au ajuns la mare însemnătate, în lucrurile cari cer răbdare și lucrare îndelungată. Dar remîne de dovedit, dacă e folositoare spiritului omenesc o concentrare îndelungată asupra aceleiași lucrări, fie chiar teoretică.

Am observat că chiar în lucrările abstracte e mai bine dacă te întorci adesa asupra aceleiași probleme de cît să lucrezi fără întrerupere. E foarte folositoriu, dacă cineva poate trece cu mintea de la o lucrare intelectuală la alta, căci atunci crierul ostenește mai greu; și tocmai femeile au această calitate, de vreme ce sînt schimbătoare. Poate acesta vine din pricina ocupațiilor femeilor cari sînt atît de multe și deosebite încît spiritul lor nu poate să se ațintească o minută asupra aceluiași lucru. S'au văzut de multe ori femei lucrînd intelectual, în niște împrejurări în cari bărbații n'ar fi cutezat să se încerce.

Dar zic unii, anatomica arată că bărbații au o capacitate craniană mai mare de cît femeile: adecă au crierul mai mare. Lucru nu ieste înse dovedit. Nu s'a cercetat dacă creierul femeii e mai mic de cît al bărbatului. A scoate aceasta de pe aceea numai că femeia e mai mică de cît bărbatul e fals; ar fi o judecată care ne-ar duce de parte, căci un bărbat înalt ar trebui să fie mai cuminte de cît unul mai scurt, un ele-

fant sau o balenă mult mai cuminte de cît omul. Un învățat care cîntărise mulți creeri omenestî îmi spuse, că creerul cel mai greu ce a găsit, mai greu chiar de cît al lui Cuvier a fost al unei femei. Trebuie de luat în samă că nu se știu bine relațiunile între creer și inteligență, Nu ne îndoim că această relație e foarte strînsă. Mai e de crezut că poate creerul femeii e mai fin de cît al bărbatului. Pe urmă se știe că lucrarea unui organ atîrnă nu numai de mărimea lui dar și de repeguinea cu care lucrează: aceasta se poate cunoaște de pe circulație și n'ar fi surprinzătoriu ca creerul bărbatului să fie mai greu, iear ca circulația să fie mai repede la femeie. Am spus încă odată că nu se știe cu siguranță dacă ieste vre o deosebire între facultățile mentale ale femeii și ale bărbatului.

Ideile ce sau format despre femei sînt cu desăvîrșire neîntemeiate.

(Va urmă)

Sofiea Nădejde,

Despre Vulcani.

(urmare)

Unele din cristalele, aflate în cenușă se formează în timpul învîrtoșării picăturilor de lavă, altele ierau gata formate în lavă. Dacă întălnim bucățele neregulate de cristale se înțelege că cristalul nesfărmat ieră solid în lavă înaintea de explozie aborilor.

Stîlpul de foc ce se vede în timpul nopței a dat pricină la feliu de feliu de închipuirî, unii socoteau că stîlpul ieste o pară de foc, dar atunci cum am putea înțelege nemișcarea lui chiar în timpul vînturilor celor mai puternice? Alții și-au închipuit că stîlpul e format din bucățele de lavă învîrtoșate și înfocate aruncate prin

crater; dar atunci nu se poate înțelege înălțimea colonei care ieste mult mai mare de cât aceea până la care pot ajunge bucățelele de zgură, nici, cum de se poate vedea prin colona de foc chiar cea mai slabă stea. Singura explicație care ne face să înțelegem totul și în po-triva căreia nu se aduce nemica, ieste că colona de foc e partea din spațiu luminată de lava înfocată care umple craterul. Strălucirea colonei nu-i totdeauna de un feliu, din timp în timp slăbește, apoi iear începe a străluci. Faptul se explică prin aceea că lava se acopere cu coajă și apoi coaja se rumpe și se arată din nou lava strălucitoare peste măsură. În timpul când coaja ieste mai tare, colona ieste roșie închisă, căci astfel de lumină se aruncă în spațiu. Se înțelege că o colonă de acest feliu poate stă, nemișcată în timpul furtunelor și fi străvezie. Bucățele de zgură aruncate din crater fac să se vadă din când în când linii mai luminoase prin colonă, cum o străbat cu iuțala fulgerului.

Ar greși înse cine-va dacă ar crede că în timpul erupțiilor vulcanice nu se întâmplă chiar flacări, mai mulți naturaliști au observat asemenea flacări la Vezu-v și la Santorin. Aceste flacări se explică ușor, căci știm că vulcanii aruncă gazuri arzătoare ca hidrogenul sulfurat și hidrogenul curat. Din pricina feliuritelor substanțe ce se amestecă într'insele, flacările au cele mai deosebite colorii.

În timpul erupțiilor se întâmplă mai totdeauna furtună grozave, lucrul ieste ușor de înțeles, când gîndim că vulcanul aruncă mulțime de aburii de apă și că desvoltă electricitatea. Palmieri a dovedit că aburii sînt electrizați pozitiv și cenușa negativ. Pentru ca să se pricinuească o furtună se cere că erupțiunea să fie foarte puternică și să producă mase colosale de aburii electrizați.

Despre *lavă* se știe că nu ieste totdeauna în totul topită, iea de multe ori cuprinde și cristale gata for-

mate în lăuntruul său, de asemenea nici temperatura la-velor nu ieste aceea-și sau măcar cam aceea-și.

Curenții de gold ce se produc une-orî și cari ade-sa pricinuesc mai mari nenorociri de cît cei de lavă se formează în deosebite chipuri. Unii se formează din apa care cade în timpul ploilor furtunoase explicate mai sus, cari ieu la vale cenușă. Alții se formează prin topirea omătului care acopere muntele vulcanic. Altele din apa ce umple craterere în timpul de liniște. Așa în timpul erupțiunei lui Kōtluga, în Islanda 1755 s'au topit ghiețării și un curent care se împărți în trei, năvăli în văi. La 1691 se produse la vulcanul Imba-buro un curent de glod care coprindea mulțime de pești.

Până acuma am citat curenți de glod pricinuiți din ploii orî din revărsarea lacurilor craterice dar se cumosc cazuri de curenți de glod aruncați chiar din năuntruul vulcanului și de obicei sînt atunci fierbinți. Fuchs, după care luăm aceste amănunte, citează vulca-nul Unsen care la 18 Ianuariu 1793 a vărsat curenți de apă clocotită și de glod.

Tufurile sînt formate din cenușe vulcanică cînd s'a așezat regulat și s'a lipit într'o masă. De obicei se fac tufuri sub marea și într'insele se îngroapă din ani-malele marine; se înțelege de ce însemnătate sînt tu-furile vechi în cari se află adesa foarte multe fosile pen-tru că animalele marine se innădușă de mulțimea de cenușă încarcată une orî și cu substanțe omoritoare.

Boambele vulcanice se formează din lava topită și aruncată de puterea aburilor și solidificată sub for-me mai mult sau mai puțin sferice.

Afară de feliurite produse solide, vulcanii mai a-runcă și gazuri. Unele dintr'acestea precum clorurile de sodiu, de fier, de plumb, de aramă, apoi acidul clor-hidric, hidrogenul și acidul sulfuros se asvîrl nu mai în timpul cînd vulcanii sînt foarte activi. Alte gazuri ies din craterere sau din crăpăturile vulcanilor în tim-

purile de liniște precum: acidul carbonic. Aburii de apă se află în totdeauna în mare cîtîme, pe cît timp vulcanul ieste în activitate, acidul carbonic se arată încă multă vreme după ce vulcanul se socoate ca stîns.

Ce se întîmplă cu vulcanii cu desăvîrșire stînși? Cercetările făcute asupra trachiturilor și basaltelor terțiare arată, ceea-ce se și poate prevedea ușor, că cu timpul se împrăstie materiile ce formează partea de asupra a conurilor vulcanice așa că din munte nu rămîne de cît, ori o groapă mare încunjurată de ceva urme din învâlișul conului și în fundul căreia se poate găsi locul pe unde venea lava topită din adîncime; ori dacă înăuntrul vulcanului nu ieră scorbura ci un con de trachit sau de basalt solid, atunci rămîn pe mult timp asemenea munți conici ca urme lăsate de vulcanii vechi.

În fig 1 din No. 7 (an II) am pus sub figura Etnei două figuri mai mici, luate din Fuchs. Cea din stînga ieste o tăctură a vulcanului Perlerkopf, din Eifel. Păturile A sînt foarte vechi, devoniene, B sînt pături de zgură și de bombițe foarte mici, C ieste o pătură de tuf, iar D ieste lavă compactă. Pătura G ieste o remășită din păturile de bombițe cari acopereau conul de lavă compactă. Negreșit că de de mult va fi fost acolo un vulcan ca și cei de acuma și cu timpul s'au împrăștiet materialele ce formau partea de pe deasupra a conului. Tot așa ieste și figura cealaltă care-i o tăctură prin conul basaltic al Scheidelbergului, lîngă Remagen.

Teoria vulcanilor. Mulți din cetitorii noștri au idee de închipuirile ce-și fac despre vulcani profesori ca d-l Nănianu și viitori profesori de Universitate ca D-l Victor Pămpilian, și prin urmare pot judeca cît de mare nevoie ieste să facem cunoscute teoriile acelor cari se îndeletnicesc cu asemenea chestii anî îndelungați.

Se înțelege că foarte de demult s'au năcăjit oamenii să afle pricina vulcanilor, dar cîtă vreme au cău-

tat să gîcească au închipuit povești și s'au îndepărtat de adevăr, abia în timpurile din urmă cercetarea științifică a putut înlătură negurile dese ce se grămădise asupra acestei chestii destul de simplă.

Oamenii de știință chiar cei cari se dădeau de mai sistematici și mai băgători de samă au făcut cele mai năstrușnice ipoteze pentru a explica vulcanii, li s'a părut că nu le-ar ajunge numai adunături de lavă aflătoare nu tocmai departe une-locuri sub coaja pămîntului și au topit tot pămîntul până la mijlocul lui și de abia ne-au lăsat o coajă subțire pe care ne aflăm. Acuma se știe foarte bine că nu avem nici un fapt care să ne silească a admite că acuma chiar ieste topit aproape tot pămîntul. Negreșit știm că pămîntul a fost odinioară topit în întregime și încunjurat de o atmosferă foarte întinsă și în care se află sub formă de aburi apa care acuma formează oceanele și riurile, etc; știu chiar că mai de demult a fost pămîntul gazos cu deșăvîrșire așa cum ieste acuma soarele, dar dacă a fost o dată nu urmează că a trebuit să remie până acuma gazos sau licid. A putut să se solidifice foarte bine, căci multe bilioane de ani au trecut de cînd iera pămîntul gazos și până acuma. Vorbim despre aceasta, căci am găsit în unele cărți adusă turtirea pămîntului ca dovadă că ieste topit în lăuntru, înțeleg să zică că turtirea dovedește că pămîntul a fost topit, dar că ieste nu văd cum urmează. Alții zic că pămîntul trebuie să fie topit în întregime aproape, pentru că s'a dovedit că cu cît ne scoborîm mai adînc cu atita găsim căldură mai mare și văzind că pentru fie care 30—60 de metri, căldura se mărește cu un grad s'au pus pe socoteli și au hotărît de la ce adîncime trebuie să se sfîrșască coaja solidă și să înceapă partea topită; dar nu bine apucase a sfîrși aceste socotele și s'a descoperit că creșterea temperaturii se face cu atita mai greu cu cît ne scoborîm mai la adînc, așa că dacă la o adîncime oare care crește cu un grad pentru

30 de metri la o adîncime mai mare va trebui să ne scoborîm de 40, 50, etc. pentru ca să întîlnim creșterea de un grad. Învățații s'au pus din nou pe socoteală și ne-au hărăzit o coajă mai groasă ceva. Bunătatea D-nielor-Sale, păcat numai că o cheltueau degeaba!

Nu văd de unde urmează că dacă pămîntul e fierbinte în lăuntru să fie și topit, nu s'ar putea adevărat ca să fiă virtos și fierbinte. Apoi de unde se credeau în drept a zice că creșterea temperaturii trebuie să se urmeze regulat până la mijlocul pămîntului?

Dar lăsînd de o parte presupunerile, sînt fapte cari dovedesc că pămîntul ieste aproape în întregime solid. Hopkins, un învățat, a arătat că mișcarea conică a axei pămîntului, cea care ține 24000 de ani, ar fi cu totul alta dacă pămîntul ar fi topit așa cum se zicea. Pe cît știu calculele lui Hopkins n'au fost dovedite de greșite, prin urmare avem o dovadă puternică că pămîntul ieste virtos. Apoi după cercetările făcute asupra respîndirii geografice a vulcanilor urmează că sînt anumite regiuni sub cari se află grămăzi de lavă, pe cînd sub altele nu se află. Acum se pare că sub oceanul cel mare se află adunătura cea mai mare de lavă și așa se înțelege pentru ce tot oceanul acesta ieste încunjurat de un șir aproape neîntrerupt de vulcani. Așa ieste acuma, dar în alte perioade geologice împărțirea vulcanilor iera alta, ierau așezați pe acolo pe unde acuma lipsesc și lipseau de pe unde-i aflăm acuma. Acest fapt dovedește că masele de lavă se aflau atuncea sub alte regiuni și că s'au solidificat și de aceea au încetat fenomenele vulcanice în acele regiuni. Urmează deci că oceanele de lavă nu sînt remășiți din masa topită a pămîntului, ci formate în urmă prin acțiunea chimică a apei și prin ajutorul căldurii centrale păstrată încă.

Acuma putem înainta mai departe în teoria vulcanilor și spune că *aborii de apă* joacă un rol foarte însemnat în erupțiunile vulcanice cum vom vedea în

curînd fără apă n'ar fi eu puțină erupțiunile vulcanice. Așa că lucrarea apei ieste mult mai însemnată de cum se crede de obicei, de vreme ce cutremurele de pămînt, cit și erupțiunile vulcanice sînt pricinuite de dînsa.

(Va urmă)

I. Nădejde

Gevă despre conjunctivul Romînesc. *)

Dl. Lambrior arată mai întăiu cum cu timpul se uita înțelesul vechi al cuvintelor și ca dovadă ne dă cuvîntul *lume* care deși din latinescul *lumen* (lumină) a pierdut astăzi înțelesul; bătrînii încă ziceau *lumea înclatui* și azi mai zic tot așa țeranii și în această legătură de cuvinte, *lume* tot are înțeles de ceva luminos. Tot ast feliu cuvîntul *rușine* însamnă după feliul lui înroșire, și în adevăr citează Dl. autoriu din cronică lui Moxa (începutul vîecului al 17-lea) expresiia *rușinea rea*, ceea ce dovedește că s'ar fi putut zice *rușinea bună*, prin urmăre că se păstrase înțelesul de înroșire, azi înse s'a pierdut înțelesul vechi. Tot așa ieste și cuvîntul *greată* citat de Dl. autoriu și care după etimologie trebuie să fi avut înțeles de *greutate* cum și are în texturile vechi. Dl. Lambrior citează expresia „*că grăesc cu greată*“ aflată în Biblia de la Orestia tipărită la 1852. Se vorbea de Moisi cu înțeles de *că răesc cu greutate*. Tot în asemenea înțeles îl găsim în manuscriptul de la Voroneț unde *grețile capului* însamnă *greutate, durere* de cap. Verbul a *lua* și-a pierdut înțelesul vechi care se mai păstrează în expresiia *a se lua cu cîntecele* etc. Putem cită din partea noastră cuvîntul a *sărută* care în latinește și în texturile vechi are înțelesul de a *salută* pe care acum a pierdut cu desăvirșire.

După această întroducere arată Dl. Lambrior de unde vin formele verbelor cunoscute sub nume de conjunctiv. Ne dovedește că la prezent numai persoana a III-a singurit și înmulțit ieste din persoana corespunzătoare latinească. În adevăr *să cînte* (cantet), *să tacă* (tacat p. taceat), *să creadă* (credat), *să audă*

*) Precur am un articol al D-lui Lambrior publicat sub acest titlu în *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie* No., care ieste la București sub direcția D-lui Gr. G. Tocilescu.

sau să auză (audat și audiant) tot ast feliu și la înmulțit. Celelalte persoane sînt ale indicativului.

Indicativul s'a amestecat cu conjunctivul și la alte locuri, așa cîntasem care, acuma ieste prea-trecutul indicativului vine, din prea-trecutul conjunctivului *cantavisemus*. Apoi la prezentul indicativului forma *sint* care a dat atîta bătae de cap ortografiștilor noștri nu-i de cît *sint* (popular *sent* sau *sentă*). În texturile vechi se mai află și *sem*, *set*, (*set*) tot cu înțeles de indicativ în loc de *suntem* și *sunteți*, deși sînt *simus*, (*semo*), *sitis* (*seti*) de la conjunctivul prezent latin. Formele de azi *sintem*, *sinteti* s'au făcut prin analogie cu celelalte verbe de la a treia persoană înmulțit *sint*. În adevăr se zice *lăcem*, *lăceți*, *lăc*, *deci* s'a zis și *sintem*, *sinteti*, *sint*, în cari persoana întâia se deosebește prin lipirea lui *em* la a treia înmulțit și a doua prin a lui *et*.

O pildă și mai ciudată de uitare nu numai a modului ci și a timpului avem în forma *are* de la prezentul indicativului de la persoana a 3-a singulară verbului a avea. Această formă trebuie să vie din *haberet* prin trecere de *aberet-avere*, *lavăre*, *are*.

Trecutul conjunctivului *să fi lucrat* și prea-trecutul *să fi fost lucrat* sînt formate din elemente latine, dar nu moștenite. Mar de mult se zicea cu fi variabil după persoane, așa că aflăm în texturi vechi citate de Dl. autoriu.

„Află-se această țară să fie locuit și alții într'insă mar înaintea de noi.” Ureche Letop. ed. I. t. I. pag. 116

„Numai unul zice să fie scăput.” activ. (Tot la același pag. 204)

„Cît și singur Pașa să nu fie aflat îndămină o luntre mică.” (Miron Costin Let. țerei Moldovei ed. I. t. I. pag. 214)

Aceste timpuri active se confundau cu forme pasive și de aceea s'a făcut o bifurcare cum se obișnuște adesea în asemenea întâmplare.

Cum de ajunse verbul *a fi* să fie auxiliar la forma activă se explică după Dl. Lambrior prin aceea că odinioară verbele neutre se conjugau cu *sum*, iar cele active cu *habeo*; dar deosebirea între aceste verbe ieste foarte grea și adesea trecînd verbe de la o grupă la cealaltă s'a început luptă între formele cu *sum* și între cele cu *habeo*. Aceste din urmă aū învins de vreme ce și verbele neutre se conjugă acuma cu *habeo*, numai învingerea n'a fost întregă, și verbul *a fi* remas la trecutul și prea-trecutul conjunctivului, ba încă cu înțeles activ transitiv.

Acuma cît pentru istoria conjuncției *să*, o putem face scurt. La începutul limbii *să* sub forma *se* (coresp. cu latinește clasic *si*) avea înțeles de dacă. Acest înțeles s'a păstrat până azi în trecutul și prea-trecutul conjunctivului, precum și în expresiuni,

ca, să pot i-ași da; să-mi ajute D-zeu ași scoate-o la capăt, etc. In texturile vechi găsim foarte des se sau să cu înțeles de dacă. Dl. Lambrior citează.

„E să nu ascultare ei, spune la besecareă

(Chrestomat. Cipariu p. 5)

„Sa amu fure ochiul tău prost tot trupul tău luminat va fi“ (Manuscriptul din 1574 Columna lui Traian de Dl. Hasdău 1882 Nr. 2.)

Apoi, în manuscriptul de la Voroneț am aflat o mulțime și le-am citat în No. 8 al Contemporanului an II, în acele locuri să ieste sub forma veche se.

Din formele unde pe lângă condiție mai ieră cuprinsă și dorința s'a desfăcut construcția întrebuintată acuma și în care să ieste legătoare fără înțeles ca în „nu cred să laude el pe Ioan“ etc. și altele citate de Dl. autori și cunoscute de toți.

Dl. Lambrior mai arată că Diez a constatat că conjuncția să se aște întrebuințată în toate limbile romanice în jurăminte și în invocații și unele din aceste exemple se apropie de românește.

„*ispian ceas in pariso* (să mergi în paradis! dacă ai merge în paradis, de ai merge în paradis) **provincial** și *deus n'ajut* (să-mi ajute D-zeu). etc. De la aceste construcții unde conjunctivul atrință de un verb subînțeles, ce ar arată ideea de *vointă* sau de *dorință*. De la acestea s'a trecut la cele de *trebuință* și de *putință*: „*trebue să meargă, doresc s' spun*... apoi la *rugăminte*; *poruncă*, etc. până ce am căpătat în limba noastră o conjuncție, ce însoteste modul conjunctiv și une-ori numai iea singură îl deosebeste de indicativ.

Cu plăcere vedem ceva lumină și în sintaxa noastră, precum am văzut și în etimologie și ori ce s'ar zice, mai toată lumina aceasta de un singur om a fost făcută.

Ioan Nădejde.

Țiganul la plug.

(Anecdota populară)

Un țigan o dată, la un om întrase
Ca plugariu și tocmai cind îl îmbrăcase
Omul cu căciula, cu opinci, suman,

De jurai văzindu-l că nici nu-i țigan,
Incepu să facă mofturi, să s'alinte
Că e greu la pluguri și de acu'nainte
Nu mai intră Doamne într'asă simbrie
Hămisit de foame, ori și cum să fie.

„— Hai mai iuti la treabă nu mai face gură,
„Zise-odată omul, cată-ți de arătură
„C'apoi stric tocmala... Cred că nu-ți prea vine
„Să te duci ca națul cum veniși la mine?!

„— Nu mă tem bădică
„Asta nu-i nemică.
„Doar mă chieamă Pralea
„Care apucă vaea
„Și se duce dus
„Tot spre huciū în sus
„Până'ntr'un alt sat
„Cum e îmbrăcat.
„Fuge nici nu-i pasă
„Plugu'n drum își lasă
„Dumnetă bădică
„Te chieamă Tănase....

▲Astfelii zise atunce, ca răspuns țiganul,
Imbrăcînd pe minecî îngrijit sumanul.

„— Ba Otic mă chiamă cel cu pasul lung
„Și'ntr'un duh pe Pralea numai țil-ajung
„Ș'apoi cu oticul mi-l măsor pe spate
„Cît de lung fi Pralea... Ian răspunde frate

„Ce socoți de mine, spune nu-i frumos?
Intrebă și omul, „spune!“

„— Bucuros!

„Da, frumos, se poate; dar cînd bagî de samă
„Cum ai zis bădică, Doamne reu te chieamă

T. D. Speranță.

BIBLIOGRAFIE.

Sub presă „Versuri de C. Mille“

Cuprinsul Volumului ;

I) *Din caetul roșii*. Indignarea. Contrast. Pe drumul către moarte. Poezia roșie. Programul. La moartea lui B. Conta. Lumea moartă. Cătră Sărăcie. Gândiri. Spre iel. Lui Ion Nădejde. Veacul nostru. Dați-mi pace. Comună din Paris. Fragment. Unui Viteaz. D-zeu e nihilist. Vivat rex, vivat! Ați zis'o. De ziua mea. Ieu și iei. Bețivul. Vioristul cerșitoriu. După natură. Vae Victis! La poezi. Dorinți nebune. Beția opiului. In ajunul anului nou. Dacă. Unui poet decorat. Studentul. La Morga. In Egipt. La un banchet. Cătră studenți. Cugetări. Aarna. Un răspuns. Lui Zubeu Codreanu. Urier prostitute.

II. *Din caetul de dragoste*. Dedicatie. Ideal și real. Remas bun. La plecare. Mariei de ziua ei. Plecarea. Fugi bacantă. Serisoarea Lia. Ca să te uit. Să plec. In albumuri. Nostalgie. In-somnie. Oh! visuri. La gura sobei. Mi-ai spus, Totuși. La teatru. Gândiri triste. Sint frumoasă. Sonet unui popă. Oh! N'am să-ți spun.

III Traduceri

Frații hoti (din Pușchin), Nourul Oarba, Moartea Cerșitoriu-lui, Oarele amoroase. Din Neerasoff. Propășirea. Cătră femei.

Corespondență

D-soarelor Jeni și Paulina. Scrisoarea Dv, am cetit'o împre-ună cu fratele D-soarei Jeni care se întâmplase la noi.

D-lui Dr. C. I. C. Ne pare reu să vă spunem că articolul ce ne-ați trimis despre *boatele ce se pot căpăta prin hultuire* este o plagiere de felul celor biciuite de atâtea ori in Revista noastră. Nu cred că ați fost atât de naiv in cât să copiați, cum a dat D-zeu, un articol și să-l trimiteți spre publicare, tocmai la noi fără vre un gând reu. Ați vroit să dovediti lumii că *Contemporanul* publică și furături și prin urmare să ne înscrieti și pe noi in turma cea mare. Nenorocirea D-voastre înse a făcut să vă înșelați in așteptare.